

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้ชุดการเรียนรู้เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551
2. การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม
3. การเรียนรู้แบบร่วมมือ
4. การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์
5. ชุดการเรียนรู้
6. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
7. ประสิทธิภาพ
8. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
9. คำนีประสิทธิผล
10. ความพึงพอใจ
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมีกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนไปสู่คุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้สรุปส่วนที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดยมีการกำหนด วิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 4-8)

กล่าวถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นมีรายละเอียดดังนี้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นที่รักของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกายความรู้คุณธรรมมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีหลักการที่สำคัญดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทักษะเจตคติและคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญามีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพจึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสารการคิดการแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีมีความสุขและรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสารเป็นความสามารถในการรับและส่งสารมีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิดความรู้ความเข้าใจความรู้สึกและทัศนคติของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้องตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิดเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมอย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสมการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและ

สภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยี ด้านต่างๆและมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสารการทำงานการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองและพลโลกดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุลต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษา และพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพ และเทคโนโลยี
8. ภาษาอังกฤษ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกจากนั้น มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบเพราะมาตรฐาน

การเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไรต้องสอนอะไรจะสอนอย่างไรจะประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา โดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษาและการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพจากการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

สรุป หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีความต้องการให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาจะต้องการหาแนวทาง รูปแบบ เทคนิควิธีการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้จัดประสบการณ์ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน คำนึงถึงการพัฒนารอบด้านและต้องเน้นถึงการพัฒนาความใฝ่รู้พัฒนาทักษะและเครื่องมือการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนได้นำไปใช้เป็นทิศทางในการจัดการเรียนการสอน และจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 114-115) กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อมการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลายเพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบมีความรู้ ทักษะคุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม
2. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมระบบการเมืองการปกครอง ระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก
3. เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่ายและการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
4. ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยแหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก
5. ภูมิศาสตร์ ลักษณะกายภาพของโลก แหล่งทรัพยากรและภูมิอากาศของประเทศไทยและภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐานส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษา พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยม ที่ดีงามและธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคม โลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบันยึดมั่นศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการ บริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ารวมทั้งเข้าใจหลักการของ เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้าน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและ สามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความ รักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของ สรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ใน การค้นหาวิเคราะห์ สรุปและใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ ก่อให้เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ทักษะค่านิยมที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ ซึ่งเยาวชนมีความจำเป็นต้องศึกษาสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจสังคมโลกที่ซับซ้อนสามารถปกครองดูแลตนเอง รับผิดชอบเอาใจใส่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกได้ ดังนั้นตลอดระยะเวลาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้ใช้ความรู้อย่างมีความหมายเพื่อการตัดสินใจการสำรวจ ตรวจสอบ การสืบค้น การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และนำทางตนเองและผู้อื่นเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนรู้สู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดลองการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ส 1.1 และ ส 1.2 เพื่อให้เข้าใจในประวัติ ความสำคัญศาสนาที่ตนเองนับถือ เข้าใจ ตระหนัก และปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีและธำรงรักษาพระพุทธศาสนาและศาสนาที่ตนนับถือ โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องเหมาะสมตอบสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตรก็คือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ที่ใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความพร้อมที่จะเป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง

คุณภาพผู้เรียน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้มีส่วนส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีจุดเน้นเมื่อผู้เรียนเรียนจบปีสุดท้ายของช่วงชั้น ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 120)

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
2. เป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมจริยธรรมปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ มีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้
3. มีความรู้เรื่องปัญหาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
4. มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสมมีจิตสำนึก และ

มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทยและสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและ
ประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

5. มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้และ สามารถ
แสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

สรุปการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่ม
สาระที่เน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์
ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลายเพื่อให้สามารถปรับตนเองเข้า
กับสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองที่ดีที่มีความรับผิดชอบ มีศีลธรรม จริยธรรม สามารถนำหลักธรรม
คำสอนของศาสนาที่ตนนับถือไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทำให้ผู้เรียนเข้าใจระบบการเมือง
การปกครอง ประวัติศาสตร์และความเป็นอยู่ของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการสร้าง
ความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ในรุ่นต่อ ๆ ไป

ชุดการเรียนรู้

ปัจจุบันได้มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ มาเสริม
การสอนให้มีประสิทธิภาพ ชุดการเรียนรู้ก็เป็นส่วนหนึ่งในความหลากหลายของรูปแบบนวัตกรรม
ที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้มีหัวข้อ
ที่จะศึกษาดังต่อไปนี้

ความหมายของชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้ (Learning Package) มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ คือ ชุดการสอน (Instructional
Package) หรือ ชุดการเรียนการสอน (Instruction Kits) ซึ่งการใช้คำว่า ชุดการสอน ทำให้เกิดความ
เข้าใจว่าเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอนในปัจจุบันแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้น
ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น นักการศึกษาบางท่านจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่าชุดกิจกรรมบ้าง
ชุดการเรียนรู้บ้าง ดังนั้นการกล่าวถึงชุดการสอน ชุดกิจกรรม หรือชุดการเรียนรู้ การสอน ใน
ความหมายผู้วิจัยก็คือ “ชุดการเรียนรู้” อันเป็นการแสดงถึงแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
โดยที่ผู้เรียนมีโอกาสใช้สื่อต่าง ๆ ในชุดการเรียนรู้ และศึกษาหาความรู้ในชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองใน
ส่วนของความหมายของชุดการเรียนรู้ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ไว้หลาย
ท่าน ซึ่งแต่ละท่านอาจจะเรียกแตกต่างกันออกไป สรุปแล้วไม่ว่าจะเรียกชื่อกันอย่างไรก็ตามจะมี
ความหมายคล้ายคลึงกันคือ ผู้ที่ต้องการหาความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ก็ต้องศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง
ตามคำแนะนำขั้นตอนของชุดการเรียนรู้ที่ต้องการศึกษา โดยความหมายที่นักการศึกษาได้ให้ไว้มี
ดังนี้

ตำลี รักสุทธิ (2544 :19) กล่าวว่า ชุดการสอน หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการออกแบบและจัดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ โดยกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวได้รับการรวบรวมไว้เป็นระเบียบในกล่องเพื่อเตรียมไว้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากประสบการณ์ทั้งหมด

อรนุช ลิ้มศิริ (2546 : 168-169) กล่าวว่า ชุดการเรียน หมายถึง การนำสื่อการสอนหลายชนิดเข้ารวมไว้ด้วยกัน โดยให้สอดคล้องกับเนื้อหา และวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552 : 435) ได้ให้ความหมายของชุดการเรียนไว้ว่าหมายถึง กระบวนการสอนแบบโปรแกรมชนิดหนึ่งอาศัยระบบสื่อประสมที่สอดคล้องกับเนื้อหาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยมาช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ตามที่ได้ศึกษาความหมายของชุดการเรียนจากนักการศึกษาที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ชุดการเรียน หมายถึง สื่อที่ใช้ประกอบการสอนสำหรับครู ที่ผู้สอนสร้างขึ้น ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยการปฏิบัติกิจกรรมตามคำชี้แจงและขั้นตอนที่แนะนำไว้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของชุดเรียนนั้นๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

หลักการ ทฤษฎี และแนวคิดของชุดการเรียน

ชุดการเรียนเป็นนวัตกรรมการใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีบทบาทในการเรียนการสอน ลักษณะของสื่อที่นำมาใช้มีความหลากหลายทั้งสื่อที่ได้จากธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ เทคโนโลยี และอื่น ๆ ซึ่งจะส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่าน่าสนใจ เข้าใจง่าย และรวดเร็วขึ้น ซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดของชุดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ชม ภูมิภาค (2541 : 100-101) ได้ให้หลักการและแนวคิดในการเกี่ยวกับการสร้างชุดการเรียนไว้ว่า ควรพิจารณาในเรื่อง ความแตกต่างระหว่างบุคคล การใช้สื่อประสม หลักจิตวิทยาการเรียนรู้การนำวิธีวิเคราะห์ระบบมาใช้ ซึ่ง ชม ภูมิภาค มีความเห็นว่าแนวโน้มในปัจจุบันและในอนาคตกระบวนการเรียนรู้จะต้องนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

บุญเกื้อ คอรวาเวช (2542 : 92-94) ได้กล่าวถึงหลักการและแนวคิดในการนำเอาชุดการเรียนการสอนมาใช้ในระบบการศึกษา สรุปได้ 5 ประการ คือ

1. การนำทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคลมาใช้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามระดับสติปัญญา ความสามารถและความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

2. การเปลี่ยนแนวการเรียนการสอนจากที่ยึดครูเป็นหลัก เป็นการนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้โดยจัดให้ตรงกับเนื้อหา และประสบการณ์ตามหน่วยการสอนของวิชาต่าง ๆ การเรียนในลักษณะนี้ผู้เรียนจะเรียนจากครูประมาณ 1 ใน 4 ส่วนที่เหลือผู้เรียนจะเรียนจากสื่อด้วยตนเอง

3. มีการจัดระบบการใช้สื่อการสอนหลาย ๆ อย่างมาผสมผสานกันให้เหมาะสม และใช้เป็นแหล่งความรู้สำหรับผู้เรียนแนว โนม์ใหม่จึงเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบประสมให้เป็นชุดการสอนอันจะมีผลต่อการใช้ของครู คือเปลี่ยนจากการใช้สื่อเพื่อครูสอน เป็นการนำสื่อมาเพื่อให้ผู้เรียน ได้เรียนด้วยตนเอง

4. เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และผู้เรียนกับสภาพแวดล้อม แนว โนม์ในปัจจุบันและอนาคตของกระบวนการเรียนรู้จึงต้องนำเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเปิด โอกาสให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมร่วมกัน ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มจึงเป็นแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งนำมาสู่การจัดระบบการผลิตสื่อออกมาในรูปของชุดการสอน

5. ระบบการเรียนการสอนเปิด โอกาสให้ผู้เรียนรู้เรื่องของตนว่าถูกหรือผิดอย่างไร มีการเสริมแรงบวกที่ทำให้ผู้เรียนภาคภูมิใจอันจะทำให้กระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต และให้ค่อยเรียนรู้ไปที่ละขั้นตอนตามความสามารถและความสนใจจากการจัดสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้นี้ จะช่วยให้บรรลุจุดหมายปลายทาง โดยการจัดการเรียนการสอนแบบ โปรแกรม และ ใช้ชุดการสอนเป็นเครื่องมือสำคัญ

อนุชา บุญสมบัติ (2542 : 26-27) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์น ไคด์ (Thorndike) ที่เรียกว่า S-R Theory ไว้ดังนี้

1. กฎแห่งการฝึกหัดหรือการทำซ้ำ (Law of Exercise or Repetition) กล่าวว่า ยังมี การตอบสนองต่อสิ่งเร้ามากครั้งหรือบ่อยครั้งเท่าใด การเรียนรู้นั้นก็อยู่ได้นานคงทน และ ถ้าหากว่าไม่ได้สิ่งเร้าและการตอบสนองต่อการเรียนรู้นั้นก็ค่อยเลือนหายไป หากการฝึก หรือ การทำซ้ำ ผู้สร้างชุดการเรียนรู้ทั่วไปเชื่อว่า ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้โดยการฝึกในชุดการเรียนรู้ นั้น หรือทำซ้ำ ๆ ในชุดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว

2. กฎแห่งผล (Law of Effect) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ถ้าสิ่งเร้า และการตอบสนองที่ เกิดปฏิสัมพันธ์แล้วสร้างความพอใจ หรือการสนองตอบจะเพิ่มแรงขับภายในถ้าหาก เกิดความพึงพอใจ และแรงขับเพื่อการสนองตอบจะลดลงเมื่อเกิดความไม่พึงพอใจ กล่าวถึงสิ่งเร้า และการตอบสนองว่าสิ่งเร้าและการสนองตอบจะเชื่อมโยงกันได้ถ้าสามารถสร้างภาพอัน นำพึง

พอใจแก่ผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นและมั่นใจว่าการสนองตอบหรือพฤติกรรมที่ตนเองแสดงออกมานั้นถูกต้อง สถานการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นมาหากมีการเสริมแรง (Reinforcement) คือ การให้รางวัลในชุดการเรียนรู้ การเสริมแรงคือการให้ผู้เรียนได้ทราบว่าที่ตนเองตอบไปนั้นถูกต้องหรือไม่อย่างไร และต้องให้ทราบทันทีหลังจากที่ผู้เรียนได้ตอบต่อสิ่งเร้าหรือได้ตอบคำถาม

3. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) กล่าวในสภาวะของการจัดการเรียนการสอน นั้น ถ้าสามารถจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมที่จะเรียนแล้วการจัดการเรียนการสอนจะบังเกิดผลดี และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์หรือสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดความพอใจที่จะเรียน หรือคิดตามบทเรียน โดยตลอด ในเชิงจิตวิทยาที่คือ แรงขับที่จะเพิ่มพลังในร่างกาย เกิดปฏิกิริยาเพื่อแสดงพฤติกรรม เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

อรนุช ลิ้มศิริ (2546 :168-169) ได้กล่าวถึงทฤษฎีและหลักการที่นำมาใช้ในการสร้างชุดการสอนว่าควรจะได้พิจารณาในสิ่งต่อไปนี้

1. ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล การประยุกต์ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามระดับสติปัญญาความสามารถและความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

2. ความพยายามที่จะเปลี่ยนแนวการเรียนการสอนไปจากเดิม จากการใช้ครูเป็นหลักมาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนเอง โดยการใช้แหล่งความรู้จากสื่อหรือวิธีการต่าง ๆ การนำสื่อการสอนมาใช้จะต้องจัดให้ตรงกับเนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอนของวิชาต่าง ๆ การเรียนในลักษณะนี้ผู้เรียนจะเรียนจากครูเพียง 1 ใน 4 ส่วน ส่วนที่เหลือผู้เรียนจะเรียนจากสื่อด้วยตนเอง

3. การใช้สื่อการสอนได้เปลี่ยนแปลงและขยายตัวออกไปโดยปัจจุบันการใช้สื่อได้คลอบคลุมไปถึงการใช้วัสดุสิ้นเปลือง เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้สื่อ จากการใช้สื่อเพื่อช่วยครูสอนมาเป็นเพื่อช่วยผู้เรียนเรียนรู้

4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับสภาพแวดล้อม โดยในการจัดกระบวนการเรียนรู้มีการนำเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมร่วมกันทฤษฎีกระบวนการกลุ่มจึงเป็นแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งนำมาสู่การจัดระบบการผลิตสื่อออกมาในรูปแบบของ “ชุดการสอน”

5. การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ ได้ยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ โดยจัดสภาพการณ์ออกมาเป็นการสอนแบบ โปรแกรม หมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาส

ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทางทราบว่า การตัดสินใจ หรือการทำงานของคนถูกหรือผิดอย่างไร มีการเสริมแรงบวกที่ทำให้ผู้เรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดถูก และค่อยเรียนรู้ไปที่ละขั้นตอนตามความสามารถ และความสนใจ การจัดสภาพการณ์ที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ตามนัยดังกล่าวข้างต้น จะมีเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทาง โดยการจัดสอนแบบโปรแกรมและใช้ชุดการสอนเป็นเครื่องมือสำคัญ

เต็มดวง เสวตจินดา (2548 : 3-4) กล่าวว่าหลักการที่เกี่ยวข้องกับชุดการสอนประกอบด้วย

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ชุดการสอนเป็นสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเพื่อสนองความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทฤษฎีที่ว่าด้วยความแตกต่างระหว่างบุคคลจึงนำมาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการจัดทำและการใช้ชุดการสอน
2. ทฤษฎีการเรียนรู้ ชุดการสอนเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแข็งขัน และได้รับข้อมูลย้อนกลับอย่างฉับพลัน อีกทั้งได้รับประสบการณ์แห่งความสำเร็จหรือการเสริมแรง มีการเรียนเป็นขั้น ๆ ตามความสามารถของผู้เรียน ดังนั้นชุดการสอนจึงจัดทำขึ้นมาโดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้

3. หลักการเกี่ยวกับสื่อประสม ชุดการสอนเป็นสื่อประสม ซึ่งหมายถึงการใช้สื่อหลาย ๆ อย่างที่เสริมซึ่งกันและกันอย่างมีระบบ เพื่อมาใช้เป็นแนวทางการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสื่อได้อย่างเหมาะสม

4. หลักการวิเคราะห์ระบบ ชุดการสอนจัดทำขึ้นมาโดยอาศัยวิธีวิเคราะห์ระบบมีการทดลองสอน ปรับปรุงแก้ไขจนเป็นที่เชื่อถือได้ จึงนำออกใช้และเผยแพร่กิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้ชุดการสอนได้อาศัยวิธีระบบเป็นหลักทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนนั้นดำเนินไปได้อย่างสัมพันธ์กันทุกขั้นตอน

เอกภูมิ คำขิง (2552 : 14) ได้กล่าวถึงหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดของชุดการเรียนไว้ว่า ในการสร้างชุดการเรียนจะเห็นว่ายึดหลักการดำเนินการตามหลักจิตวิทยาที่ให้นักเรียนได้เรียนตามหลักจิตวิทยา โดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลให้นักเรียนได้เรียนตามความสามารถ จากเรื่องง่ายไปยากตามลำดับ นักเรียนได้รับรู้ผลการเรียนของตนเอง นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน ชีคนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน โดยมีครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำปรึกษา เราความสนใจของนักเรียนด้วยสื่อต่าง ๆ มีการให้การเสริมแรงด้วยคำดีชมชุดการเรียนที่ได้ก็จะเรียนชุดการเรียนที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมากขึ้น

สรุป จากหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดของนักการศึกษาที่ได้ให้ไว้ นั้น สรุปได้ว่า ชุดการเรียนถือว่าเป็นนวัตกรรมที่มีผลต่อการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน เนื่องจากการนำสื่อที่หลากหลายมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนให้สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้อย่างสะดวก เพราะบุคคลแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุดการเรียน โดยการยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถของตนเองอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันและกันในการเรียนในแต่ละชุดการเรียนฝึกให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญ รวมทั้งผู้เรียนได้รับแรงเสริมจากการได้รับทราบคำตอบจากบทเรียน และได้รับคำชม การให้รางวัล กฎการฝึกหัด และสิทธิพิเศษต่าง ๆ ตลอดจนการได้รับรู้ผลแห่งการกระทำว่าถูกต้องหรือไม่ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนและมีความพึงพอใจที่จะเรียนทำให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุจุดหมายของการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน

ประเภทของชุดการเรียน

ในการแบ่งประเภทของชุดการเรียนการสอนนั้นมีนักการศึกษาหลายท่านได้แบ่งสรุปเกี่ยวกับประเภทของชุดการเรียนการสอนซึ่งแบ่งออกตามลักษณะของการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน ดังนี้

บุญเกื้อ คอระหาเวช (2542 : 91-92) ได้แบ่งประเภทของชุดการเรียนการสอนตามลักษณะการใช้เป็น 3 ประเภท ไว้ดังนี้

1. ชุดการเรียนประกอบคำบรรยาย เป็นชุดการสอนสำหรับผู้สอนใช้สอนผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนส่วนใหญ่รู้และเข้าใจในเวลาเดียวกันมุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ชุดการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้สอนลดการพูดให้น้อยลงและใช้สื่อการสอนที่มีพร้อมอยู่ในชุดการสอน สื่อที่ใช้อาจได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิ สไลด์ วิดีโอเทป บันทึกละเอียด หรือกิจกรรมที่กำหนดไว้ เป็นต้น ข้อสำคัญก็คือ สื่อที่จะนำมาใช้นี้จะต้องให้ผู้เรียนได้เห็นอย่างชัดเจนทุกคน

2. ชุดการเรียนสำหรับกิจกรรมกลุ่ม เป็นชุดการสอนแบบกิจกรรมที่ยึดระบบการผลิตสื่อการสอนตามหน่วยและหัวเรื่องที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียนแบบกิจกรรมกลุ่มประกอบด้วยชุดย่อยที่มีจำนวนศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย ในแต่ละศูนย์มีสื่อหรือบทเรียนครบชุดตามจำนวนผู้เรียนในศูนย์กิจกรรมนั้น ๆ สิ่งที่ใช้ในศูนย์จัดไว้ในรูปสื่อผสม อาจใช้สื่อรายบุคคล หรือสื่อสำหรับกลุ่มที่ผู้เรียนทั้งศูนย์จะใช้ร่วมกันได้

3. ชุดการเรียนแบบรายบุคคลหรือชุดการสอนตามเอกัตภาพ เป็นชุดการสอนสำหรับเรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคล คือ ผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้ตามความสามารถ และความสนใจ

ของตนเองอาจจะเรียนที่โรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ ส่วนมากมักจะมุ่งให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนเพิ่มเติม ผู้เรียนสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง

หัทธ์รัตน์ อันดี (2544 : 20) ได้แบ่งประเภทของชุดการเรียนรู้ตามลักษณะของผู้ใช้เป็น 3 ประเภทคือ

1. ชุดการเรียนรู้สำหรับครูเป็นคู่มือและเครื่องมือที่ให้ครูนำไปใช้สอนนักเรียนหรือเรียกว่าชุดการสอนเหมาะสำหรับครูที่มีประสบการณ์น้อยครูเป็นผู้ทำกิจกรรมควบคุมกิจกรรมทั้งหมดนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายใต้การดูแลของครูครูผู้สอนวิชาเดียวกัน ควรได้ช่วยกันจัดทำชุดการสอนแบบนี้

2. ชุดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนนักเรียนต้องเรียนและทำกิจกรรมด้วยตนเองใช้เวลาและสถานที่ที่ไหนก็ได้ครูมีหน้าที่จัดและมอบชุดการเรียนการสอนให้นักเรียนและรับรายงานเป็นระยะพร้อมให้คำแนะนำและประเมินผลชุดการสอนแบบนี้ช่วยครูและนักเรียนได้มากเช่นสอนไม่ทันหลักสูตร ไม่ได้เตรียมตัวในการสอนความแตกต่างของนักเรียนช่วยนักเรียนที่เรียนอ่อนเรียนเก่งเป็นต้นนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนนี้ทำให้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบควบคุมตนเอง เกิดนิสัยรักการใฝ่หาความรู้เป็นการพัฒนาตนเอง

3. ชุดการเรียนรู้ที่ครูและนักเรียนใช้ร่วมกันเป็นการผสมผสานระหว่างประเภทที่ 1 กับประเภทที่ 2 ครูเป็นผู้ควบคุมกิจกรรมบางอย่างครูเป็นผู้ทำให้นักเรียนดูบางอย่างนักเรียนทำคนเดียวหรือร่วมกันทำกิจกรรมบางกิจกรรมครูและนักเรียนต้องทำแล้วแต่เนื้อหาในเรื่องที่ทำเป็นชุดการเรียนรู้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2545 : 186-187) ได้แบ่งชุดการเรียนการสอนตามความเหมาะสมกับผู้ใช้งานดังต่อไปนี้

1. ชุดการสอนสำหรับประกอบการบรรยายชุดที่ใช้สำหรับครู
2. ชุดการสอนสำหรับกิจกรรมกลุ่มมุ่งเน้นผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกัน
3. ชุดการสอนรายบุคคลให้ผู้เรียนเรียนตามความสามารถของตนเอง

สรุปได้ว่า ประเภทของชุดการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของชุดการเรียนนั้นแบ่งตามลักษณะของการใช้จะใช้ในลักษณะแบบใดเพื่อส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นในประเภทชุดการเรียนแบบกลุ่มกิจกรรม โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ เป็นการใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดการเรียนรู้ซึ่งชุดการเรียนแต่ละชุดมุ่งที่จะฝึกฝนทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียน และให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาค้นคว้าข้อมูล และได้ทำงานร่วมกัน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูจะเป็นที่ปรึกษาและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมของนักเรียน

องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้

องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งแต่ละหน่วยงานและสถาบันการศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ซึ่งองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้มีนักการศึกษาหลายท่านได้สร้างขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและได้นำมาใช้ในการจัดทำวิจัยในครั้งนี้ จึงขอกล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2537 ; อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2552 : 437) กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ไว้ 4 ส่วนสรุปได้ดังนี้

1. คู่มือการใช้ชุดการสอนจัดทำเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใช้สามารถใช้ชุดการสอนประกอบการสอนได้อย่างสะดวกและบรรลุจุดหมายด้วยคู่มือเช่นแผนการสอนสิ่งที่ต้องเตรียมก่อนสอนการจัดชั้นเรียนเป็นต้น
2. บัตรงานเป็นบัตรที่ระบุกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามตามขั้นตอนที่กำหนดไว้
3. แบบทดสอบเป็นแบบทดสอบที่ใช้ตรวจสอบความรู้ของผู้เรียนที่เรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนว่าสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่
4. สื่อการเรียนต่างๆเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตัวอย่างเช่นบทความจุดสารบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ของจริงฯลฯเป็นต้น

ชัยยศ พรหมวงศ์, สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุดา สินสกุล (2521 : 109-110; อ้างถึงใน สมบูรณ์ ทายพัชร. 2545 : 34-35) กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการสอนสรุปได้ดังนี้

1. คู่มือครู เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับผู้สอนหรือผู้เรียน ตามลักษณะของชุดการสอน ภายในคู่มือจะชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการสอนเอาไว้อย่างละเอียด อาจทำเป็นแผ่นพับเป็นเล่มก็ได้ แต่ต้องมีส่วนสำคัญ ดังนี้

- 1.1 คำชี้แจงสำหรับครู
- 1.2 บทบาทของครู
- 1.3 การจัดชั้นเรียนพร้อมแผนผัง
- 1.4 แผนการสอน
- 1.5 แบบฝึกปฏิบัติ

2. บัตรคำสั่งและคำแนะนำ จะเป็นส่วนที่บอกให้ผู้เรียนดำเนินการประกอบกิจกรรมแต่ละอย่าง ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในชุดการสอนแบบกลุ่ม และชุดการสอนแบบรายบุคคลบัตรคำสั่งประกอบด้วย

- 2.1 คำอธิบายเรื่องที่จะศึกษา
- 2.2 คำสั่งให้ผู้เรียนดำเนินการกิจกรรม

2.3 การสรุปบทเรียน

3. เนื้อหาสาระและสื่อ บรรจุไว้ในรูปของสื่อการสอนต่าง ๆ อาจประกอบด้วย บทเรียน โปรแกรม สไลด์ เทปบันทึกเสียง फिल्मสตริป แผ่นภาพ โปร่งใส วัสดุกราฟฟิก หุ่นจำลอง ของตัวอย่าง รูปภาพ เป็นต้น ผู้เรียนจะศึกษาจากสื่อการสอนต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ในชุดการสอน ตาม บัตรคำสั่งที่กำหนดไว้

4. แบบประเมิน ผู้เรียนจะทำการประเมินผลความรู้ด้วยตนเองก่อน และหลังเรียนแบบ ประเมินผลที่อยู่ในชุดการสอนอาจเป็นแบบฝึกหัดให้เติมคำในช่องว่าง เลือกคำตอบที่ถูก จับคู่ คู่มือ การทดลองหรือทำกิจกรรม เป็นต้น

สมบูรณ์ ทษาพัชร (2545 : 35-36) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการสอนไว้ 6 ส่วน ดังนี้

1. หัวเรื่อง คือ การแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วย แต่ละหน่วยแบ่งออกเป็นส่วนย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในการเรียนรู้
2. คู่มือการใช้ชุดการเรียน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ใช้ชุดการสอน จะต้องศึกษาก่อนที่จะ ใช้ชุดการสอนจากคู่มือให้เข้าใจเป็นสิ่งแรก จะทำให้การใช้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอน เพื่อสะดวกสำหรับผู้ที่จะนำชุดการเรียน ไป ใช้จะต้องทำอะไรบ้าง

2.2 สิ่งทีครูจะต้องเตรียมก่อนสอน ส่วนมากจะบอกถึงสื่อการเรียนที่มีขนาดใหญ่ เกินกว่าที่จะบรรจุไว้ในชุดการสอนได้ หรือสิ่งที่เบาเปื่อย สิ่งทีเปราะแตกง่าย หรือสิ่งทีต้องใช้ ร่วมกับคนอื่นหรือเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาแพงที่ทางโรงเรียนจัดเก็บไว้ที่ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

2.3 บทบาทของนักเรียน เสนอแนะว่า นักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนิน กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง

2.4 การจัดชั้นเรียน ควรจะจัดในรูปแบบใด เพื่อความเหมาะสมของการเรียนรู้ และ การร่วมกิจกรรมของชุดการสอนนั้น ๆ

2.5 แผนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

2.5.1 หัวเรื่อง กำหนดเวลาเรียน จำนวนนักเรียน

2.5.2 เนื้อหาสาระ ควรจะเขียนสั้น ๆ กว้าง ๆ

2.5.3 ความคิดรวบยอด

2.5.4 จุดประสงค์การเรียน หมายถึงจุดประสงค์ทั่วไปและจุดประสงค์

เชิงพฤติกรรม

2.5.5 สื่อการสอน

2.5.6 กิจกรรมการเรียนรู้

2.5.7 การวัดผลและประเมินผล

3. วัสดุประกอบการเรียน ได้แก่ พวกสิ่งของหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จะให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า เช่น เอกสาร ตำรา รูปภาพ แผนภูมิ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ควรมีอย่างสมบูรณ์อยู่ในชุดการสอนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. บัตรงาน เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่ม หรือการจัดกิจกรรมแบบศูนย์การเรียน บัตรงานนี้อาจจะเป็นกระดาษแข็งหรืออ่อนตามขนาดที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

4.1 ชื่อบัตร กลุ่ม หัวเรื่อง

4.2 คำสั่ง ว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอะไรบ้าง

4.3 กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

5. กิจกรรมสำรอง จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมสำรองนี้จะต้องเตรียมไว้สำหรับผู้เรียนบางคนที่ทำกิจกรรมได้เสร็จก่อนคนอื่น ให้มีกิจกรรมอย่างอื่นทำเพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้ง ไม่เกิดความเบื่อหน่าย หรืออาจก่อปัญหาทางวิจัยในชั้นชั้น ผู้เรียนจะได้ทำกิจกรรมสำรองอันมีเนื้อหาสาระคล้ายกับสิ่งที่เคยเรียนมา แต่กิจกรรมอาจจะยากหรือมีความลึกซึ้งช่วยต่อการเรียน

6. ขนาดรูปแบบของชุดการสอน ชุดการสอนไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไป ควรจัดทำให้มีขนาดพอเหมาะ เพื่อสะดวกในการเก็บรักษาและการนำไปใช้ หน้ากล่องหรือซองควรระบุ ดังนี้

ชุดการเรียนที่.....

วิชา.....

เรื่อง.....

ชั้น.....

เริ่มทำเมื่อวันที่.....เดือน.....ปี.....

วิไลรัตน์ ยิ้มไพบุลย์ (2549 : 43) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการเรียนไว้ว่า ชุดการเรียนจะต้องมีองค์ประกอบหลัก คือ คู่มือการใช้ชุดการเรียน เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ การสอนและการประเมินผล ประกอบด้วย

1. ชื่อชุดการเรียน

2. คำนำ

3. วัตถุประสงค์ เป็นส่วนที่ระบุเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นหลังจากนักเรียนทำ
ชุดการเรียนนั้นจบลงแล้ว

4. คำชี้แจง ส่วนที่อธิบายลักษณะของชุดการเรียน เพื่อสะดวกสำหรับผู้ที่จะนำ
ชุดการเรียนไปใช้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง

5. แผนการจัดการเรียน ประกอบด้วย

5.1 มาตรฐานการเรียนรู้

5.2 สารสำคัญ

5.3 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

5.4 กิจกรรมการเรียนรู้

5.5 สื่อการจัดการเรียนรู้

5.6 การประเมินผล

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุดการเรียนประกอบด้วย คู่มือการใช้
ชุดการเรียน เป็นส่วนที่อธิบายรายละเอียดของส่วนประกอบและวิธีการใช้ชุดการเรียน และชุด
กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นส่วนที่กำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนดำเนินการหรือปฏิบัติตามกิจกรรมที่ระบุ
ไว้ตามขั้นตอน อาจมีทั้งเนื้อหา แบบฝึกหัด สื่อการเรียนรู้ และแบบทดสอบอยู่ในกิจกรรม
การเรียนรู้ จากการศึกษาวิจัยของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลใน
การจัดสร้างชุดการเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ในการจัดทำวิจัยในครั้งนี้ เป็นชุดการเรียนที่สอดคล้องกับ
การจัดการเรียน โดยใช้ชุดการเรียนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์เป็นชุดการเรียนที่เหมาะสม
สำหรับนักเรียนที่เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีส่วนประกอบดังนี้

1. คู่มือครู ซึ่งจะช่วยให้การสอนแบบศูนย์การเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ใน
คู่มือครูจะมีคำนำ วัตถุประสงค์ คำชี้แจงสำหรับครู สิ่งที่ต้องเตรียม บทบาทของนักเรียน
การจัดชั้นเรียนพร้อมแผนผัง แผนการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระของชุดการเรียนรู้ แบบทดสอบ
ก่อนและหลังเรียน

2. สื่อสำหรับการจัดกิจกรรม ใบความรู้ ใบกิจกรรม ใบคำถามหรือใบนำอภิปราย
รวมทั้งสื่อการเรียนอื่น ๆ เช่น รูปภาพ แบบเรียน เป็นต้น จำนวนใบความรู้ต่าง ๆ หรือสื่อการเรียน
อาจมีเท่ากับจำนวนนักเรียนในกลุ่มหรืออาจใช้ร่วมกันก็ได้ไม่จำเป็นต้องครบทุกคน

3. แบบทดสอบสำหรับการประเมินผล ซึ่งใช้ก่อน และหลังการเรียน โดยมี
กระดาษคำตอบเตรียมไว้พร้อม การทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนแล้วเก็บผล
ไว้เปรียบเทียบกับ การทดสอบหลังเรียน ส่วนการทดสอบหลังเรียนเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกัน
กับแบบทดสอบก่อนเรียน จะนำไปประเมินผลการเรียนของนักเรียนโดยใช้แบบอิงเกณฑ์

ความสำคัญของชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้ เป็นชุดที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้กับผู้เรียน ซึ่งเรียนตามลำดับขั้นตอนในคำแนะนำของแต่ละชุด ทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์โดยตรงตามความต้องการ ตามความสามารถของผู้เรียน ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

อัญชญา โทธิพลากร (2545 : 84) ได้กล่าวถึงความสำคัญของชุดการเรียนรู้ว่า ชุดการเรียนรู้ช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในด้านการเรียนของนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมจากชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังทราบผลการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ อย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน และผู้เรียนยังสามารถกลับไปศึกษาเรื่องที่ตนเองไม่เข้าใจใหม่ได้ ส่วนด้านการสอนของครู ช่วยให้ครูสอนด้วยความมั่นใจและมีความพร้อมในการสอนมากขึ้น มีความสะดวกในการสอน เพราะไม่ต้องเสียเวลาในการเตรียมและผลิตสื่อการสอน ครูสามารถนำชุดการเรียนรู้ไปใช้สอนได้ทันที

วีไลรัตน์ ยิ้มไพบุลย์ (2549 : 33) ได้กล่าวถึงความสำคัญของชุดการเรียนรู้ว่า เป็นการรวบรวมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การเรียนในลักษณะนี้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีการคิดอย่างมีเหตุผลได้และสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล

สรุป ชุดการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามความถนัดและความสามารถแต่ละบุคคล

คุณค่าหรือประโยชน์ของชุดการเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอน ผู้สอนก็ต้องรู้ถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของชุดการเรียนรู้ ซึ่งก็มีนักการศึกษาหลายท่านด้วยกันที่ได้กล่าวถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของชุดการเรียนการสอนหรือชุดการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

วิลสัน อิมโพบลีย์ (2549 : 34) ได้กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของชุดการเรียนไว้ดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียนนั้นยิ่งขึ้น เพราะชุดการเรียนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนมากที่สุด

2. ผู้เรียนทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง และเรียนไปตามความสามารถความต้องการของตนเอง ได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

3. ช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้รับความรู้ในแนวเดียวกัน

4. ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยอิสระจากอารมณ์ของผู้สอน

5. ช่วยให้การเรียนเป็นอิสระต่อบุคลิกภาพของครูได้

6. ครูสามารถวัดผลการเรียนได้ตรงตามจุดมุ่งหมาย

7. ช่วยลดภาระและสร้างความพร้อมและความมั่นใจให้กับครูผู้สอนได้อย่างดี

8. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนได้

9. ช่วยส่งเสริมการเรียนอย่างต่อเนื่องหรือการศึกษานอกระบบ เพราะชุดการเรียนด้วยตนเองสามารถนำไปศึกษาได้ตลอดเวลา

10. ช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนได้ เพราะชุดการเรียนสามารถทำให้ผู้เรียน เรียน ได้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ ตามเวลาและโอกาสเอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนที่แตกต่างกัน

11. เป็นประโยชน์ต่อการจัดการสอนแบบทำกิจกรรมกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ชุดการเรียนมีประโยชน์และคุณค่าสำหรับผู้เรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้นสามารถเรียนรู้ได้ตามความรู้ความสามารถของตนเองทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการเรียนรู้ และไม่เกิดความเบื่อหน่ายตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ชุดการเรียนที่ดีสามารถใช้เป็นตัวแทนของครูได้เป็นอย่างดีเนื่องจากชุดการเรียนมีขั้นตอนการปฏิบัติ รวมทั้งคำชี้แจง ลดบทบาทของครูผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ครูผู้สอนมีหน้าที่คอยให้คำปรึกษา หรือชี้แนะเมื่อผู้เรียนประสบปัญหา รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนได้ ลดปัญหาเรื่องเวลาเรียนไม่เพียงพอเพราะชุดการเรียนสามารถให้ผู้เรียนศึกษาและเรียนรู้ได้นอกห้องเรียนและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการเรียนการสอนแบบร่วมมือ ซึ่งมีการจัดกิจกรรมกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้แบบร่วมมือ

ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีกระบวนการจัดอยู่หลายแบบ กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนได้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล คือ การเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ทิสนา แคมมณี และคณะ (2548 : 98) ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ คือ การเรียนรู้กลุ่มย่อยโดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่างกัน ประมาณ 3-6 คน ช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2550 : 134) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้ร่วมมือ และช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ โดยแบ่งกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถต่างกันออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งเป็นลักษณะการอยู่ร่วมที่มีโครงสร้างที่ชัดเจน มีการทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือซึ่งพาทอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวมเพื่อให้ตนเองและสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2553 : 8) กล่าวว่า การจัดการเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง วิธีสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน คนที่เรียนเก่งกว่าจะช่วยเหลือคนที่อ่อนแอกว่า สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องร่วมรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือ ความสำเร็จของกลุ่ม

จอห์นสันและจอห์นสัน (Johnson & Johnson. 1994 : 5) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มละประมาณ 3-5 คน โดยที่สมาชิกในกลุ่มมีความแตกต่างกันทางเพศ เชื้อชาติ ความสามารถทางการเรียน ฯลฯ ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันรับผิดชอบงานของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเดียวกัน

สลาวิน (Slavin. 1995 : 3-4) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง การเรียนที่แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก สมาชิกในกลุ่มโดยทั่วไปมี 4 คน และมีความสามารถแตกต่างกัน เป็นนักเรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และเรียนอ่อน 1 คน นักเรียนแต่ละคนจะต้องช่วยเหลือ

เพื่อนในกลุ่มเดียวกัน ในการเรียนหรือทำกิจกรรมต่างๆ สมาชิกในกลุ่มจะได้รับรางวัลร่วมกันเมื่อกลุ่มทำคะแนนได้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ หมายถึงการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันรับผิดชอบร่วมกันการเรียนรู้ที่แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่แตกต่างกัน เช่น เพศ สติปัญญา ความสามารถ โดยสมาชิกในแต่ละกลุ่มต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียนหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จเป็นภาพรวมของกลุ่มทุกคนมีความสำคัญในการเรียนรู้และทุกคนต้องตระหนักในหน้าที่ของตนเองจึงจะทำให้ทุกคนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการเรียนได้

หลักการและแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

มีผู้กล่าวถึงหลักการและแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พอสรุปได้ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2551 : 45-46) ได้กำหนดแนวคิดและหลักการเรียนแบบร่วมมือไว้ ดังนี้

1. การเรียนแบบร่วมมือจะสร้างแรงจูงใจในการเรียนมากกว่าการเรียนรายบุคคลหรือการแข่งขัน ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวของกลุ่มจะสร้างพลังในทางบวกให้แก่กลุ่ม
2. สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มจะเรียนรู้จากกันและกัน จะพึ่งพากันในการเรียนรู้
3. การมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม นอกจากจะพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนแล้วยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมไปได้ด้วยเป็นรูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาทางสติปัญญาที่เพิ่มพูนการเรียนรู้มากกว่าการเรียนการสอนรายบุคคล
4. การเรียนแบบร่วมมือจะเพิ่มพูนความรู้สึกในทางบวกต่อกันและกัน ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ถดความรู้สึกโดดเดี่ยวและห่างเหิน ในทางตรงข้ามจะสร้างความสัมพันธ์และความรู้สึกที่ดีต่อบุคคลอื่น
5. การเรียนแบบร่วมมือจะพัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง รู้จักตนเอง จากผลการเรียนรู้ที่ดีขึ้น และจากสภาวะแวดล้อมที่ทำให้ตระหนักว่าตัวเองได้รับการยอมรับและเอาใจใส่จากสมาชิกในกลุ่ม
6. ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพจากงานที่กำหนดให้กลุ่มผู้รับผิดชอบ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันทำงานมากเท่าใด ผู้เรียนจะสามารถพัฒนาทักษะทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการทำงานร่วมกันมากขึ้นเท่านั้น
7. ทักษะทางสังคมที่จำเป็นต่าง ๆ สามารถเรียนรู้และฝึกฝนได้ เพื่อประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกัน

สลาบิน (slavin. 1983 : 20-21 ; อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย นิรันทวิ และไพเราะ พุ่มมัน. 2542 : 39) กล่าวว่าแนวคิดเรื่องการเรียนรู้แบบร่วมมือเชื่อว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) หมายถึง ผู้เรียนจะเรียนด้วยความสุขและพัฒนาสติปัญญาของตนเองอย่างเต็มที่ พร้อมกับเกิดความรู้สึกที่ดีทางสังคมจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลักการสำคัญ คือ การให้ผู้เรียนที่มีลักษณะที่ต่างกันในด้านต่าง ๆ ได้ร่วมกันเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่มจนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้

จอยซ์และเวล (Joyce & Weil. 1986 : 39) ได้กล่าวถึงหลักที่ต้องคำนึงถึงการเรียนแบบร่วมมือจะประสบผลสำเร็จได้ต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. รางวัลหรือเป้าหมายของกลุ่ม (Team Rewards or Group Goals) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องตั้งเป้าหมายหรือรางวัลไว้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความพยายามในการเรียนรู้มากขึ้น และพยายามปรับพฤติกรรมของตนเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม รางวัลที่กำหนดอาจเป็นสิ่งของหรือประกาศนียบัตร คำชมเชย การเชิดชูเกียรติ

2. ความหมายของแต่ละบุคคลในกลุ่ม (Individual Accountability) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ถึงแม้จะอยู่ในรูปของกลุ่ม แต่จะต้องมีขั้นตอนที่สามารถบอกถึงความสามารถของสมาชิกแต่ละคนได้ว่า เข้าใจบทเรียนมากน้อยเพียงใด ในการเรียนแต่ละครั้งต้องมั่นใจว่าสมาชิกทุกคนในกลุ่มเข้าใจเนื้อหาที่เรียน เป้าหมายของกลุ่มจะประสบผลสำเร็จได้ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของทุกคนในกลุ่ม

3. สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีโอกาสที่จะช่วยให้กลุ่มประสบผลสำเร็จได้เท่าเทียมกัน (Equal Opportunities for Success) นักเรียนทุกคนในกลุ่มมีส่วนช่วยเหลือกลุ่มของตนเองให้ผ่านกิจกรรมไปได้เท่าเทียมกัน ทั้งคนเก่ง ปานกลาง และอ่อนแอ

คาแกน (Kagan, 1994 : 1-11) ได้กำหนดแนวคิดและหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ ดังนี้

1. เป็นกลุ่ม (Team) หมายถึง การจัดนักเรียนออกเป็นกลุ่มขนาดเล็ก ประมาณ 2-6 คน ซึ่งประกอบด้วย นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันคละกัน ขนาดของกลุ่มที่เหมาะสมที่สุดคือ 4 คน ที่จะเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมมืออย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งสามารถแบ่งงานให้ทำเป็นคู่ได้

2. ความเต็มใจ (Willing) หมายถึง สมาชิกในกลุ่มมีความเต็มใจที่จะร่วมมือกันในการเรียนและทำงาน มีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันโดยช่วยเหลือกันและกัน และมีการยอมรับซึ่งกันและกันเพื่อให้งานสำเร็จได้ด้วยดี

3. การจัดการ (Management) หมายถึง การจัดการเพื่อให้การทำงานแบบร่วมมือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องกำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างกฎของห้อง การจัดที่นั่งกลุ่ม

การกำหนดบทบาทของสมาชิกไว้ล่วงหน้า เป็นต้น

4. มีทักษะ (Skills) หมายถึง ทักษะทางสังคมรวมทั้งทักษะการสื่อความหมาย ทักษะการช่วยสอนและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เช่น มีทักษะความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการอ่าน เขียน แก้ปัญหาการอภิปราย การตั้งคำถาม เป็นต้น ทักษะเหล่านี้จะช่วยให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนจะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมให้นักเรียนได้

5. มีหลักการสำคัญ 4 ประการ (Basic Principles) เป็นตัวบ่งชี้ว่าเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือดังนี้

5.1 มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Positive Interdependence) เป็นการช่วยเหลือกันเพื่อสู่ความสำเร็จและเข้าใจความสำเร็จของแต่ละคนคือความสำเร็จของกลุ่ม

5.2 ความรับผิดชอบรายบุคคล (Individual Accountability) ทุก ๆ คนในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานสมาชิกทุกคนต้องเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนเหมือนกันจึงถือว่าเป็นความสำเร็จของกลุ่ม

5.3 มีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน ทุก ๆ คน ต้องมีส่วนร่วม (Equal Participation) ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการค้นคว้า การอ่าน การทำงานเท่า ๆ กัน โดยกำหนดบทบาทของแต่ละคน กำหนดบทบาทก่อนหลัง

4. การมีปฏิสัมพันธ์ไปพร้อม ๆ กัน (Simultaneous Interaction) คือ สมาชิกทุกคนจะทำงานคิด อ่าน ฟังพูด ไปพร้อม ๆ กัน

สรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้ร่วมและช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ โดยแบ่งกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถต่างกันออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มอย่างมีโครงสร้างที่ชัดเจนมีการทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันในส่วนคนและส่วนรวม เพื่อให้ตนเองและสมาชิกในกลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ลักษณะการเรียนรู้แบบร่วมมือ

มีผู้กล่าวถึงลักษณะการเรียนรู้แบบร่วมมือ พอสรุปได้ดังนี้
 อารณีย์ ใจเที่ยง (2550 : 121) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมแบบร่วมมือว่ามีลักษณะ ดังนี้

1. มีการทำงานกลุ่มร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม
2. สมาชิกในกลุ่มมีจำนวนไม่ควรเกิน 6 คน
3. สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันเพื่อช่วยเหลือกัน

4. สมาชิกในกลุ่มต่างมีบทบาทรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น เป็นผู้นำกลุ่ม เป็นผู้อธิบาย เป็นผู้จัดบันทึก เป็นผู้ตรวจสอบ เป็นผู้สังเกตการณ์ เป็นผู้ให้กำลังใจ

สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบร่วมกัน ชีคหลักว่า “ความสำเร็จของแต่ละคน คือ ความสำเร็จของกลุ่ม ความสำเร็จของกลุ่ม คือ ความสำเร็จของทุกคน”

จอห์นสันและจอห์นสัน (Johnson & Johnson. 1990 : 23-24) ได้กำหนดลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ดังนี้

1. สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบร่วมกันในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายร่วมกันรวมทั้งมีการแบ่งปันอุปสรรคระหว่างสมาชิกของกลุ่ม
2. สมาชิกกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อการอภิปรายแลกเปลี่ยนรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
3. สมาชิกในกลุ่มทุกคนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่องานที่ได้รับมอบหมายทุกคนทำงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อพัฒนางานของตนเอง ของเพื่อน และของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีทักษะในการทำงานกลุ่มและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

สรุปได้ว่า ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่สำคัญคือ การเรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกกลุ่มต้องรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน โดยจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายในกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีความแตกต่างกัน เช่น เพศ ด้านสติปัญญา ความถนัด ด้านสังคมหรือทักษะอื่น ๆ สมาชิกมาทำงานร่วมกันโดยมีเป้าหมายที่จะประสบความสำเร็จร่วมกัน มีกระบวนการทำงานกลุ่มเพื่อช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของการเรียนแบบร่วมมือ

มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนแบบร่วมมือ พอสรุปได้ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545 : 134-135) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. การมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในทางบวก (Positive Interdependence) หมายถึง การที่สมาชิกในกลุ่มมีการทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน มีการแข่งขันมีการใช้วัสดุอุปกรณ์และข้อมูลต่างๆ ร่วมกัน มีบทบาทหน้าที่และประสบความสำเร็จร่วมกัน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์หรือรางวัล โดยเท่าเทียมกัน
2. การปฏิบัติสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่างการทำงานกลุ่ม (Face to Face Promotive Interaction) เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอธิบายความรู้ให้แก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่มฟังและมีการให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกัน

3. การตรวจสอบความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน (Individual Accountability) เป็นกิจกรรมที่ตรวจเช็คหรือทดสอบให้มั่นใจว่าสมาชิกมีความรับผิดชอบต่องานกลุ่มหรือไม่ เพียงใด โดยสามารถที่จะทดสอบเป็นรายบุคคล เช่น การสังเกต การทำงาน การสุ่มถามปากเปล่า

4. การใช้ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interdependence and Small Group Skills) ในการเรียนรู้แบบร่วมมือนี้เพื่อให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จ ผู้เรียนควรจะได้รับการศึกษาฝึกฝนทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ ยอมรับและไว้วางใจกันและกัน

5. กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) เป็นกระบวนการทำงานที่มีขั้นตอน ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะต้องทำความเข้าใจในเป้าหมายการทำงาน มีการวางแผนดำเนินงานตามแผน ประเมินผลงานและปรับปรุงงานร่วมกัน

อากรณ ใจเที่ยง (2550 : 122) กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ว่า ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบในการให้ผู้เรียนทำงานกลุ่ม ดังข้อต่อไปนี้

1. มีการพึ่งพาอาศัยกัน (Positive Interdependence) หมายถึง สมาชิกในกลุ่มมีเป้าหมายร่วมกัน มีส่วนร่วมความสำเร็จร่วมกัน ใช้วัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน มีบทบาทหน้าที่ที่ทุกคนทำกัน ทุกคนมีความรู้สึกร่วมกันจะสำเร็จได้ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในเชิงสร้างสรรค์ (Face to Face Promotion Interaction) หมายถึง สมาชิกกลุ่มได้ทำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด เช่น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอธิบายความรู้แก่กัน ถามคำถาม ตอบคำถามกันและกัน คุยความรู้สึที่ดีต่อกัน

3. การตรวจสอบความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน (Individual Accountability) เป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องตรวจสอบว่าสมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่องานกลุ่มหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เช่น การสุ่มถามสมาชิกในกลุ่ม สังเกตและบันทึกการทำงานกลุ่ม ให้ผู้เรียนอธิบายสิ่งที่ตนเรียนรู้ให้เพื่อนฟัง ทดสอบรายบุคคล เป็นต้น

4. มีการฝึกทักษะการช่วยเหลือกันทำงานกลุ่มย่อย (Interdependence and Small Group Skills) ผู้เรียนควรจะได้ฝึกทักษะที่จะช่วยให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จ เช่น ทักษะการสื่อสาร การยอมรับและช่วยเหลือกัน การวิจารณ์ความคิดเห็นโดยไม่วิจารณ์บุคคล การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การให้ความช่วยเหลือ และการเอาใจใส่ต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน การทำความรู้จักและไว้วางใจผู้อื่น เป็นต้น

5. มีการฝึกกระบวนการกลุ่ม (Group Proces) สมาชิกต้องรับผิดชอบต่อการทำงานของกลุ่ม ต้องสามารถประเมินการทำงานของกลุ่มได้ว่า ประสพผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

ต้องแก้ไขปัญหาที่ใดและอย่างไร เพื่อให้การทำงานกลุ่มมีประสิทธิภาพดีกว่าเดิมเป็นการฝึกกระบวนการกลุ่มอย่างเป็นกระบวนการ

จอห์นสันและจอห์นสัน (Johnson and Johnson. 1987 : 13-14) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ไว้ดังนี้

1. ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในทางบวก (Positive Interdependence) หมายถึง การที่สมาชิกในกลุ่มทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน มีการทำงานร่วมกัน โยที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานนั้น มีการแบ่งปันวัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูลต่าง ๆ ในการทำงานทุกคนมีบทบาท หน้าที่ และประสบความสำเร็จร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบความสำเร็จด้วย สมาชิกทุกคนจะได้รับผลประโยชน์ หรือรางวัล ผลงานกลุ่มโดยเท่าเทียมกัน เช่น ถ้าสมาชิกทุกคนช่วยกัน ทำให้กลุ่มได้คะแนนร้อยละ 90 แล้วสมาชิกแต่ละคนจะได้คะแนนพิเศษเพิ่มอีก 5 คะแนน เป็นรางวัล เป็นต้น

2. การปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน (Face To Face Promotive Interaction) เป็นการติดต่อสัมพันธ์กันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การอธิบายความรู้ให้แก่เพื่อนในกลุ่มฟัง เป็นลักษณะสำคัญของการติดต่อปฏิสัมพันธ์โดยตรงของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ดังนั้น จึงควรมีการแลกเปลี่ยน ให้ข้อมูลย้อนกลับ เปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ เพื่อเลือกในสิ่งที่เหมาะสมที่สุด

3. ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน (Individual Accountability) ความรับผิดชอบของสมาชิกของแต่ละบุคคล เป็นความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละบุคคล โดยมีการช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายกลุ่ม โดยที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความมั่นใจ และพร้อมที่จะได้รับการทดสอบเป็นรายบุคคล

4. การใช้ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interdependence and Small Group Skills) ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย นักเรียนควรได้รับการฝึกฝนทักษะเหล่านี้เสียก่อนเพราะเป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานกลุ่มประสบผลสำเร็จ นักเรียนควรได้รับการฝึกทักษะในการสื่อสาร การเป็นผู้นำ การไว้วางใจผู้อื่น การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ครูควรจัดสถานการณ์ที่จะส่งเสริมให้นักเรียน เพื่อให้ นักเรียนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในปี ค.ศ. 1991 จอห์นสันและจอห์นสัน ได้เพิ่มองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือขึ้นอีก 1 องค์ประกอบ ได้แก่

5. กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) เป็นกระบวนการทำงานที่มีขั้นตอน หรือวิธีการที่จะช่วยให้การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ สมาชิกทุกคนต้องทำ

ความเข้าใจในเป้าหมายการทำงาน วางแผนปฏิบัติงานร่วมกัน ดำเนินงานตามแผนตลอดจน ประเมินผลและปรับปรุงงาน

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือทั้ง 5 องค์ประกอบนี้ ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน ในอันที่จะช่วยให้การเรียนรู้แบบร่วมมือดำเนินไปด้วยดี และบรรลุตามเป้าหมายที่กลุ่ม กำหนด โดยเฉพาะทักษะทางสังคม ทักษะการทำงานกลุ่มย่อย และกระบวนการกลุ่มซึ่งจำเป็นที่ จะต้องได้รับการฝึกฝนทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำทักษะเหล่านี้ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

จากการศึกษาองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือสรุปได้ว่า ทั้ง 5 องค์ประกอบนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสมาชิกทุกคน จะต้องมีความมุ่งมั่น มีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันอย่างจริงจังในการดำเนินกิจกรรมจึงจะ ทำให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมมือ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ ดังนี้

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2543 : 78-79) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการ เรียนรู้แบบร่วมมือ ดังนี้

1. **ขั้นเตรียม** เป็นขั้นที่ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ประมาณ 2-6 คนโดยคละ นักเรียนในกลุ่มให้แตกต่างกันในด้านสติปัญญา ความถนัด และภูมิหลังแล้วครูอธิบายวิธีการเรียน แข่งขันวัตถุประสงค์ของบทเรียน
2. **ขั้นสอน** เป็นขั้นที่ครูนำเข้าสู่บทเรียน สอนเนื้อหาหรือแนะนำเนื้อหา แหล่งข้อมูลและ มอบหมายงานให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม
3. **ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม** เป็นขั้นที่นักเรียนฝึกทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน หรือนักเรียนเรียนรู้ ร่วมกันในกลุ่มย่อย โดยแต่ละคนมีบทบาท และหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายร่วมกันรับผิดชอบใน ผลงานของตนเองและผลงานของกลุ่ม
4. **ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ** เป็นขั้นตรวจสอบการทำงานของกลุ่มและผลงาน รายบุคคล ในบางกรณีนักเรียนอาจต้องซ่อมเสริมสิ่งที่ยังต้องปรับปรุง แล้วจึงทำการทดสอบ
5. **ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานเป็นกลุ่ม** เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนช่วยกัน สรุปบทเรียน ในขั้นนี้ครูต้องให้ความรู้ที่จำเป็นเพิ่มเติม แล้วจึงร่วมกันประเมินผล การทำงานเป็น กลุ่ม ให้การเสริมแรงโดยการชมเชยหรือมอบรางวัล กลุ่มที่ทำคะแนนได้ตามเกณฑ์และการให้ กำลังใจกับสมาชิกในกลุ่มที่ยังไม่สามารถทำงานผ่านเกณฑ์ได้

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2545 :34-35) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบ ร่วมมือกันเรียนรู้ ไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมกิจกรรม** ในขั้นเตรียมประกอบด้วย ครูแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดกลุ่มย่อย ๆ ประมาณ 2-6 คน ครูแนะนำเกี่ยวกับระเบียบของกลุ่ม บทบาทและหน้าที่ของ สมาชิกกลุ่ม แจงวัตถุประสงค์ของบทเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกันและการฝึกฝนทักษะพื้นฐาน ที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรมกลุ่ม

2. **ขั้นสอน** ครูนำเข้าสู่บทเรียนแนะนำเนื้อหาแนะนำแหล่งข้อมูลและมอบหมายงานให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม

3. **ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม** ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย โดยที่แต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย สมาชิกในกลุ่มจะร่วมกันรับผิดชอบต่อผลงานของกลุ่ม ในขั้นนี้ครูอาจกำหนดให้นักเรียนใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น JIGSAW, TGT, STAD, TAI, GT, LT, NHT, CO-OP-CO-OP เป็นต้น ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งเทคนิคที่ใช้แต่ละครั้งจะต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการเรียนแต่ละเรื่อง ในการเรียนครั้งหนึ่ง ๆ อาจต้องใช้เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือหลาย ๆ เทคนิคประกอบกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียน

4. **ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ** เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนหรือยัง ผลเป็นอย่างไรเน้นตรวจสอบผลงานเป็นกลุ่มและรายบุคคลต่อจากนั้นเป็นการทดสอบความรู้

5. **ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานกลุ่ม** ครูและผู้เรียนช่วยกันสรุปบทเรียน ถ้ามีสิ่งที่คุณเรียนไม่เข้าใจครูควรอธิบายเพิ่มเติมและผู้เรียนช่วยกันประเมินการทำงานกลุ่มและพิจารณาว่าอะไรคือจุดเด่นของงานและอะไรคือสิ่งที่ควรปรับปรุงและชื่นชมความสำเร็จของผลงาน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2553 : 186) ได้กล่าวว่าขั้นตอนการเรียนแบบร่วมมือ ไม่ว่าจะใช้เทคนิคใดก็ตาม จะมีลำดับขั้นตอนในการเรียนที่คล้ายกัน ดังนี้

1. **ขั้นเตรียม** กิจกรรมในขั้นเตรียมประกอบด้วย ครูแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดกลุ่มเรียน แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ 4 คน ครูควรแนะนำเกี่ยวกับระเบียบของกลุ่ม บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม แจงวัตถุประสงค์ของบทเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกัน การฝึกทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับกลุ่ม

2. **ขั้นกิจกรรมกลุ่ม** ผู้เรียนที่เรียนรู้กันในกลุ่มย่อย โดยที่แต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นขั้นตอนที่สมาชิกในกลุ่มจะร่วมกันรับผิดชอบต่อผลงานของกลุ่ม ในขั้นนี้ครูจะกำหนดให้ผู้เรียนใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการทำกิจกรรม

3. **ขั้นการตรวจสอบผลงานและทดสอบ** ในขั้นนี้เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนแล้วหรือยัง ผลการปฏิบัติเป็นอย่างไร เน้นการตรวจสอบผลงานกลุ่มและรายบุคคล ในบางกรณีผู้เรียนอาจต้องซ่อมเสริมสิ่งที่ยังขาดตกบกพร่อง ต่อจากนั้นเป็นการทดสอบ

4. ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานกลุ่ม ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียน ถ้ามีสิ่งที่ไม่เข้าใจ ครูควรอธิบายเพิ่มเติม ครูและนักเรียนช่วยกันประเมินผลการทำงานกลุ่ม และพิจารณาว่าอะไรคือจุดเด่นของงาน อะไรคือสิ่งที่ยังต้องปรับปรุง

วิลสัน สุนทรโรจน์ (2553 : 56) ได้เสนอขั้นตอนของการเรียนแบบร่วมมือไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียม กิจกรรมในขั้นเตรียมประกอบด้วย ครูแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดเป็นกลุ่มย่อยๆ ประมาณ 2-6 คน ครูควรแนะนำเกี่ยวกับระเบียบของกลุ่มบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม แจกวัสดุประสงค์ของบทเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกันและการฝึกฝน ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรมกลุ่ม

2. ขั้นสอน ครูนำเข้าสู่บทเรียน แนะนำเนื้อหา แนะนำแหล่งข้อมูล และมอบหมายงานให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม

3. ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย โดยที่แต่ละคนมีบทบาท และหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายเป็นขั้นตอนที่สมาชิกในกลุ่มจะ ได้ร่วมกันรับผิดชอบต่อผลงานของกลุ่ม ในขั้นนี้ครูจะกำหนดให้นักเรียนใช้เทคนิคต่างๆ กันในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งเทคนิค วิธีที่จะใช้จะต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการเรียนแต่ละเรื่อง และอาจใช้หลาย ๆ เทคนิค ประกอบกันเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียน

4. ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ ในขั้นนี้เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ครบถ้วนหรือไม่ผลการปฏิบัติเป็นอย่างไร เน้นการตรวจสอบผลงานของกลุ่มและรายบุคคลในบางกรณีผู้เรียนอาจต้องซ่อมเสริมในส่วนที่บกพร่อง ต่อจากนั้นจึงเป็นการทดสอบความรู้

5. ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานกลุ่ม ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียนถ้าสิ่งที่ไม่เข้าใจ ครูควรอธิบายเพิ่มเติม ครูและนักเรียนช่วยกันประเมินผลการทำงานกลุ่มและพิจารณาว่าอะไรคือจุดเด่นของงานและอะไรคือสิ่งที่ควรปรับปรุง

จากการศึกษาขั้นตอนการเรียนแบบร่วมมือสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือ ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียม เป็นขั้นที่ครูชี้แจงวัตถุประสงค์ แบ่งกลุ่ม

2. ขั้นสอน ครูแนะนำเนื้อหา แบ่งงาน แนะนำแหล่งข้อมูล

3. ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย สมาชิกมีบทบาทหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

4. ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ ตรวจสอบผลงานของกลุ่มและรายบุคคลและทำการทดสอบ

5. ขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงานของกลุ่ม ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียน ครูอธิบายเพิ่มเติม ครูและนักเรียนประเมินผลการทำงานกลุ่ม

บทบาทของครูผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนแบบร่วมมือ

ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนไม่ว่าครูผู้สอนจะใช้รูปแบบการเรียนแบบใดก็ตาม ครูเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน มีผู้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนและนักเรียนในการเรียนแบบร่วมมือ ดังนี้

ทิตานา แชมมณี (2551 : 103-104) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีในการเรียนการสอนแบบร่วมมือไว้ ดังนี้

1. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนการสอน

1.1 กำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียนทั้งทางด้านความรู้และทักษะกระบวนการต่าง ๆ

1.2 กำหนดขนาดของกลุ่ม กลุ่มควรมีขนาดเล็ก ประมาณ 3-6 คน กลุ่มขนาด 4 คน จะเป็นขนาดที่เหมาะสมที่สุด

1.3 กำหนดองค์ประกอบของกลุ่ม หมายถึง การจัดผู้เรียนเข้ากลุ่มซึ่งอาจทำโดยการสุ่มหรือการเลือกให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ โดยทั่วไปกลุ่มจะต้องประกอบด้วยสมาชิกที่คละกันในด้านต่าง ๆ เช่น เพศ ความสามารถ ความถนัด เป็นต้น

1.4 กำหนดบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีส่วนในการทำงานอย่างทั่วถึง ครูควรมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ทุกคนและบทบาทหน้าที่นั้น ๆ จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของงานอันเป็นจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ครูควรจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้อยู่ในลักษณะที่จะต้องพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน เช่น บทบาทผู้นำกลุ่ม ผู้สังเกตการณ์ เลขานุการ ผู้เสนอผลงาน ผู้ตรวจสอบผลงาน

1.5 จัดสถานที่ที่เหมาะสมในการทำงานและการมีปฏิสัมพันธ์กัน ครูจำเป็นต้องคิดออกแบบการจัดห้องเรียนหรือสถานที่ที่จะใช้ในการเรียนรู้ให้เอื้อและสะดวกต่อการทำงานกลุ่ม

1.6 จัดสาระ วัสดุหรืองานที่จะให้ผู้เรียนทำ วิเคราะห์สาระ/งาน/หรือวัสดุที่จะให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้และจัดแบ่งสาระหรืองานนั้นในลักษณะที่ให้ผู้เรียนแต่ละคนมีส่วนในการช่วยกลุ่มและพึ่งพากันในการเรียนรู้

2. ด้านการสอนครูควรมีการเตรียมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนี้

2.1 อธิบายชี้แจงเกี่ยวกับงานของกลุ่ม ครูควรอธิบายถึงจุดมุ่งหมายของบทเรียน เหตุผลในการดำเนินการต่าง ๆ รายละเอียดของงานและขั้นตอนในการทำงาน

2.2 อธิบายเกณฑ์การประเมินผลงาน ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจตรงกันว่าความสำเร็จของงานอยู่ตรงไหน งานที่คาดหวังจะมีลักษณะอย่างไร เกณฑ์ที่จะใช้ในการวัดความสำเร็จของงานคืออะไร

2.3 อธิบายถึงความสำคัญและวิธีการของการฟังและเกื้อกูลกัน ครูควรอธิบาย กฎเกณฑ์ ระเบียบ กติกา บทบาทหน้าที่และระบบการให้รางวัลหรือประโยชน์ที่กลุ่มจะได้รับในการร่วมมือกันเรียนรู้

2.4 อธิบายการช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่ม

2.5 อธิบายถึงความสำคัญและวิธีการในการตรวจสอบความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย เช่น การสุ่มเรียกชื่อผู้เสนอผลงาน การทดสอบ การตรวจสอบผลงาน

2.6 ชี้แจงพฤติกรรมที่คาดหวัง หากครูชี้แจงให้ผู้เรียนได้รู้อย่างชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมอะไรบ้าง จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ความคาดหวังที่มีต่อคนและพยายามจะแสดงพฤติกรรมนั้น

3. ด้านการควบคุมกำกับและการช่วยเหลือกลุ่ม

3.1 ดูแลให้สมาชิกกลุ่มมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด

3.2 สังเกตการณ์การทำงานร่วมกันของกลุ่ม ตรวจสอบว่า สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจในงานหรือบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ สังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของสมาชิก ให้ข้อมูลย้อนกลับ ให้แรงเสริม และบันทึกข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของกลุ่ม

3.3 เข้าไปช่วยเหลือกลุ่มอย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานและการทำงาน เมื่อพบว่ากลุ่มต้องการความช่วยเหลือ ครูสามารถเข้าไปชี้แจง สอนซ้ำหรือให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ

3.4 สรุปการเรียนรู้ ครูควรให้กลุ่มสรุปประเด็นการเรียนรู้ที่ได้จากการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อช่วยให้การเรียนรู้มีความชัดเจนขึ้น

4. ด้านการประเมินผลและวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้

4.1 ประเมินผลการเรียนรู้ ครูประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน

4.2 วิเคราะห์กระบวนการทำงานและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ครูควรจัดให้ผู้เรียนมีเวลาในการวิเคราะห์การทำงานของกลุ่มและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมีโอกาสเรียนรู้ที่จะปรับปรุงส่วนที่บกพร่องของกลุ่ม

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 34-35) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในชั้นเรียนการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ว่า ครูเป็นผู้ชี้แนะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นด้วยตนเอง โดยให้แนวทางหรือยกตัวอย่างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ปรับแก้ไขเป็นของกลุ่มย่อยและปฏิบัติ การพัฒนาตนเองด้วยเหตุและปัจจัยตามธรรมชาติของกลุ่มย่อยนั้น ๆ ครูถูกนิยามตามบทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ ผู้สื่อกลางในการเรียนรู้มีหลายนัย เช่น หมายถึงผู้อำนวยการความสะดวกใน

การเรียนรู้ ผู้สร้างแบบจำลอง และผู้ฝึกซ้อมและสอน โดยผู้เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้มีพฤติกรรมที่สำคัญ คือ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนชั้นเรียนการเรียนรู้ร่วมกัน และกำหนดเป้าหมายเฉพาะในบริบทของการเรียนรู้ร่วมกันผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้จะช่วยกันระดมความร่วมมือสร้างสรรค์กิจกรรมและปรับสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่เป็นลำดับแรก ให้โอกาสกลุ่มทำงานและแก้ปัญหาเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง

บทบาทครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมชั้นเป็นเพียงผู้แนะนำให้นักเรียนรู้จักใช้ข้อมูลทั้งหลายให้บรรลุจุดประสงค์ที่ต้องการครูเป็นผู้ที่จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนของนักเรียนครูเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน

วิลสัน สุนทรโรจน์ (2545 : 51) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ดังนี้

1. กำหนดขนาดของกลุ่ม (โดยปกติประมาณ 2-6 คนต่อกลุ่ม) และลักษณะของกลุ่มควรเป็นกลุ่มที่คละความสามารถ (มีทั้งผู้ที่เรียนเก่ง เรียนปานกลาง และเรียนอ่อน)
2. ดูแลการจัดลักษณะการนั่งของสมาชิกกลุ่มให้ทำงานร่วมกัน ได้สะดวกและง่ายต่อการสังเกตและติดตามความก้าวหน้าของกลุ่ม
3. ชี้แจงกรอบกิจกรรมให้นักเรียนแต่ละคนเข้าใจวิธีการและกฎเกณฑ์การทำงาน
4. สร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกำหนดหน้าที่รับผิดชอบของสมาชิกกลุ่ม
5. เป็นที่ปรึกษาของทุกกลุ่มและคอยติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของกลุ่มและสมาชิก
6. ยกย่องเมื่อนักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ให้รางวัล คำชมเชยในลักษณะกลุ่ม
7. กำหนดว่าผู้เรียนควรทำงานร่วมกันแบบกลุ่มนานเพียงใด

จากการศึกษาบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ สรุปได้ดังนี้ครูจะเป็นผู้กำหนดขนาดของกลุ่มและสมาชิกกลุ่มคละความสามารถ ดูแลการนั่งของสมาชิกกลุ่ม ชี้แจงกรอบกิจกรรมและกฎเกณฑ์การทำงาน สร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างการทำงานของสมาชิกกลุ่ม เป็นที่ปรึกษาและติดตามความก้าวหน้าของทุกกลุ่ม ยกย่อง ให้รางวัล กำหนดเวลาการทำงานของกลุ่ม ประเมินผลการเรียนรู้ วิเคราะห์กระบวนการทำงานและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนแบบร่วมมือ

รูปแบบการเรียนการสอนของแนวคิดแบบร่วมมือ พัฒนาขึ้นโดยอาศัยหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือของจอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson & Johnson. 1974: 213-240) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนควรร่วมมือกันในการเรียนรู้มากกว่าการแข่งขันกัน เพราะการแข่งขันก่อให้เกิดสภาพการณ์

แพ้-ชนะ ต่างจากการร่วมมือกันซึ่งก่อให้เกิดสภาพการณ์ชนะ-ชนะ อันเป็นสภาพการณ์ที่ดีกว่าทั้งทางด้านจิตใจและสติปัญญา หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ 5 ประการ ประกอบด้วย

1. การเรียนรู้ต้องอาศัยหลักพึ่งพากัน โดยถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันและจะต้องพึ่งพากันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน
2. การเรียนรู้ที่ดีต้องอาศัยการหันหน้าเข้าหากัน มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล และการเรียนรู้ต่างๆ
3. การเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะทางสังคม โดยเฉพาะทักษะในการทำงานร่วมกัน
4. การเรียนรู้ร่วมกันควรมีการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มที่ใช้ในการทำงาน
5. การเรียนรู้ร่วมกันจะต้องมีผลงานหรือผลสัมฤทธิ์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มที่สามารถตรวจสอบและวัดประเมินได้หากผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้แบบร่วมมือกันนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้กว้างขึ้นและลึกซึ้งขึ้นแล้วยังสามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนทางด้านสังคมและอารมณ์มากขึ้นด้วย รวมทั้งมีโอกาสได้ฝึกฝนพัฒนาทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอีกมาก ดังนั้นจึงควรมีการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวจึงได้มีทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนแบบร่วมมือหลายทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ

ทิสนา เขมมณี (2547: 98-106) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory) ของสกินเนอร์ (Skinner) เป็นการเสริมแรงการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการใช้เทคนิคการสอนเป็นกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือเป็นรายบุคคล โดยใช้หลักการให้รางวัลช่วยให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนครั้งต่อ ๆ ไปซึ่งหลักการดังกล่าวนี้มีพื้นฐานจากเทคนิคการปรับพฤติกรรมการเรียนรู้ (Behavior Modification) โดยใช้การเสริมแรงเพื่อช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การเสริมแรงทางบวก หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมคงที่อย่างสม่ำเสมอหรือเพิ่มมากขึ้นเนื่องมาจากการได้รับผลกระทบบางอย่างที่พึงพอใจภายหลังการแสดงพฤติกรรมนั้น โดยสิ่งทีบุคคลได้รับภายหลังการแสดงพฤติกรรมนั้น เกิดขึ้นคงที่อย่างสม่ำเสมอ หรือเพิ่มมากขึ้น เราเรียกสิ่งนั้นว่า ตัวเสริมแรงทางบวก ตัวอย่างการเสริมแรงทางบวกที่พบในชีวิตประจำวัน เช่น นักเรียนคนหนึ่งทำการทดสอบแล้วได้เกรด A ผลที่เกิดขึ้นในอนาคตเพราะตัวเสริมแรงในที่นี้คือการได้รับเกรดยอดเยี่ยมภายหลังการแสดงพฤติกรรมการเรียนนั้น

1.2 การเสริมแรงทางลบ หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมคงที่อย่างสม่ำเสมอหรือเพิ่มมากขึ้นอันเนื่องมาจากการถอดถอนสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจออกไป สิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจที่เรา

นำออกไปแล้วทำให้พฤติกรรมที่พอใจเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ หรือเพิ่มมากขึ้นเราเรียกสิ่งนั้นว่าตัวเสริมแรงทางลบ หรือเกิดจากการเกิดพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงก็ได้

1.3 กล่าวโดยสรุปทฤษฎีนี้ใช้การเสริมแรงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการให้รางวัลเป็นสิ่งเร้าไปสู่กิจกรรมการเรียนรู้ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สมโภช เอี่ยมสุภานิต (2541 : 193-197) กล่าวว่าตัวเสริมแรงทางบวกที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 6 ชนิด คือ

1. อาหารและสิ่งที่มีบริโภคได้ (Food and other Consumables) เช่น อาหาร ลูกอม ลูกก๊วย ขนมหอม ไอศกรีม และอาหารอื่น ๆ เป็นต้น

2. ตัวเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforces) เช่น การชมเชย การยกย่อง ความสนใจ การสัมผัสทางกาย การยิ้ม การพยักหน้ายอมรับ เป็นต้น

3. การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Informative Feedback) เป็นการให้ข้อมูลกับการกระทำของบุคคลซึ่งจะทำให้บุคคลทราบว่าตนได้กระทำพฤติกรรมอย่างไร

4. เบี้ยบรรณาการ (Tokens) เช่น เบี้ย เหรียญ ตัว ดาว คะแนน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปใช้ในการแลกตัวเสริมแรงที่ต้องการได้ เช่น นำไปแลกอาหาร กิจกรรม หรือสิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่คนสนใจ นอกจากนี้เบี้ยบรรณาการยังเป็นตัวเสริมแรงทางบวกที่มีประสิทธิภาพสูงสุดอีกด้วย

5. ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของ (Material Reinforces) จะประกอบไปด้วยอาหารที่เสพได้ และของใช้ต่าง ๆ ได้แก่ ขนมหอม หมากฝรั่ง น้ำหอม เสื้อผ้า ตุ๊กตา ปากกา เป็นต้น

6. ตัวเสริมแรงที่เป็นกิจกรรม (Activity Reinforces) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหลักของฟรีแม็คก็คือ การใช้กิจกรรมที่บุคคลชอบทำมากที่สุด กิจกรรมที่บุคคลทำบ่อยที่สุด กิจกรรมที่บุคคลชอบทำน้อยที่สุดมาเสริมแรง เช่น การที่เด็กชอบเล่นฟุตบอล แต่ไม่ชอบอ่านหนังสือก็ใช้การเล่นฟุตบอลเสริมแรงการอ่านหนังสือ โดยวางเงื่อนไขว่าจะต้องอ่านหนังสือเสียก่อนแล้วจึงจะได้เล่นฟุตบอล

สรุป ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำนั้นให้ความสำคัญกับการเสริมแรงและแรงจูงใจที่จะกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้เรียน นอกจากการเสริมแรงเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ต้องการแล้ว ยังมีการสร้างแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมอีกด้วย

2. ทฤษฎีด้านปัญญา (Cognitive Theory)

ชัชววัฒน สุทธิรัตน์ (2552 : 25-26) กล่าวว่า ทฤษฎีด้านปัญญาเชื่อว่ากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้ดีเป็นไปตามทฤษฎีด้านปัญญาที่สำคัญ

2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา และทฤษฎีการขยายความคิดของ พียาเจต์ (Piaget)

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางปัญญาของมนุษย์ แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงอย่างเด่นชัดประการหนึ่งว่าในแต่ละขั้นตอนของพัฒนาการเด็กแต่ละวัยจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง คือ พัฒนาการด้านโครงสร้างการรับรู้ ความคิด และความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบ ๆ ตัว เป็นลักษณะเฉพาะซึ่งแตกต่างกันในแต่ละวัย ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงต้องจัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการเด็กแต่ละวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาที่สำคัญและนำมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของพียาเจท์ (Piaget) และทฤษฎีพัฒนาการของ บรุนเนอร์ (Bruner) โดยเงื่อนไขพื้นฐานของทฤษฎีพัฒนาการของ พียาเจท์คือ การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในวัยเดียวกัน เป็นสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มีโมทัศน์ที่ต้องการได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของวอยโกทสกี (Vygotsky) ที่เชื่อว่าการที่นักเรียนร่วมมือกันทำให้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้เพราะเด็กในวัยเดียวกันมีพฤติกรรมที่คล้ายกัน ระดับพัฒนาการที่ใกล้เคียงกัน สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้กว้างขวางกว่าการเรียนรู้เป็นรายบุคคล

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม (Group Process Theory)

ทิสนา แชมมณี (2547 : 143-144) กล่าวว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มเป็นเรื่องของการทำงานของกลุ่มคน ทฤษฎีด้านนี้มุ่งศึกษาเพื่อหาความรู้ที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของคนอันเป็นประโยชน์ในด้านการสร้างความสัมพันธ์และปรับปรุงการทำงานของกลุ่มชนให้มีประสิทธิภาพ เนื้อหาทฤษฎีนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาธรรมชาติพฤติกรรมของคน ธรรมชาติของกลุ่ม ลักษณะการรวมตัวของ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของกลุ่ม กระบวนการทำงานของกลุ่ม เป็นต้น

ทิสนา แชมมณี และเยาวพา เดชะคุปต์ (2545 : 42) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มไว้ ซึ่งกล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีสถานาม (Field Theory)

ทฤษฎีสถานามเป็นทฤษฎีที่ เคิร์ตเลวิน (Kurt Levin.1995) เป็นผู้เสนอแนวความคิดของทฤษฎีสรุปได้ว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน แต่ละคนในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปการกระทำ ความรู้สึก ความคิด ในการรวมตัวกันแต่ละครั้งมีโครงสร้างและการปฏิบัติต่อกันในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป สมาชิกในกลุ่มมีการปรับตัวเข้าหากัน พยายามช่วยกันทำงาน พร้อมทั้งมีการปรับบุคลิกภาพของแต่ละคนให้สอดคล้องกัน ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดพลัง หรือแรงผลักดันของกลุ่ม ที่ทำให้การทำงานเป็น ไปได้ด้วยดี

2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Theory)

เบลล์โฮมานส์และไวท์ (Bales, Homans and Whyte. 1996 ; อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี และ เขียวพา เดชะคุปต์. 2545 : 41-42) ได้เสนอแนวคิด พื้นฐานของทฤษฎีนี้ไว้ว่า การกระทำกิจกรรมของกลุ่มก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ทางด้านร่างกาย วาจา และ อารมณ์ การเกิดปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มนี้จะก่อให้เกิด อารมณ์ และความรู้สึกขึ้นในตัวบุคคล

ซูทซ์ (Schutz. 1995; อ้างถึงใน ณรงค์ สังข์มรินทร์. 2549 :13) ได้สร้างทฤษฎี เพื่อมุ่งศึกษาพฤติกรรมทางด้านความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะของการแสดงความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ว่า ทุกคนจะต้องมีบุคลิกภาพเฉพาะในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นกล่าวคือ ต้องการอยู่ร่วม โดยเข้ากันได้ ต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่น ต้องการเป็นที่รักของคนอื่น พฤติกรรมของกลุ่มจะเข้ากันได้ หรือขัดกันก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการปฏิบัติต่อกันว่าจะเป็นไปในรูปแบบใด

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม สรุปความสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมที่เต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวาเร้าใจไม่เฉื่อยชา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องอาศัยการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน และผู้เรียนมีบทบาทที่ควรแสดงตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ

สำหรับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือได้มีนักการศึกษาหลาย ๆ กลุ่ม ได้กล่าวไว้ ได้แก่

กรมสามัญศึกษา (2542 : 24) ได้นำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ในรูปแบบต่าง ๆ สรุปดังนี้

1. เทคนิคจิ๊กซอว์ (JIGSAW)

เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเพื่อนในกลุ่ม เทคนิคนี้ใช้กันมากในรายวิชาที่ผู้เรียนต้องเรียนเนื้อหาวิชาจากตำราเรียน เช่น สังคมศึกษา ภาษาไทย ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.1 ครูแบ่งเนื้อหาที่เรียนออกเป็นหัวข้อย่อย ๆ ให้เท่ากับจำนวนสมาชิกกลุ่ม

1.2 จัดกลุ่มผู้เรียนโดยให้มีความสามารถละกัน เรียกว่า “กลุ่มบ้าน” (Home Groups) แล้วมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนศึกษาหัวข้อที่ต่างกัน

1.3 ผู้เรียนที่ได้รับหัวข้อเดียวกันจากแต่ละกลุ่มมานั่งด้วยกัน เพื่อทำงานและศึกษาร่วมกันในหัวข้อดังกล่าว เรียกว่า “กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ” (Expert Groups)

1.4 สมาชิกแต่ละคนออกจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลับไปกลุ่มเดิมของตนผลัดกันอธิบาย เพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ตนศึกษาให้เพื่อนฟังจนครบทุกหัวข้อ

1.5 ครูทดสอบเนื้อหาที่ศึกษาแล้วให้คะแนนรายบุคคล

2. เทคนิคจิ๊กซอว์2 (JIGSAW II)

เป็นเทคนิคที่พัฒนาขึ้นจากเทคนิคเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนช่วยเหลือกันและพึ่งพากันในกลุ่มมากขึ้น กระบวนการของ JigsawII เหมือนเดิมทุกประการ เพียงแต่ในช่วงของการประเมินผล ครูจะนำคะแนนทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนรวมค่าเฉลี่ยสูงสุดจะติดประกาศไว้ที่ป้ายประกาศของห้อง

3. เทคนิค Teams Games Tournament (TGT)

เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนในจุดประสงค์ที่ต้องการให้กลุ่มผู้เรียนได้ศึกษาประเด็นหรือปัญหาที่มีคำตอบถูกต้องเพียงคำตอบเดียว หรือมีคำตอบถูกต้องที่ชัดเจน เช่น การคำนวณทางคณิตศาสตร์ การใช้ภาษา ภูมิศาสตร์และทักษะการใช้แผนที่ และความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

3.1 ครูนำเสนอบทเรียนหรือข้อความใหม่แก่ผู้เรียน โดยอาจจะนำเสนอด้วยสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจหรือการใช้การอภิปรายทั้งห้องเรียน โดยครูเป็นผู้ดำเนินการ

3.2 แบ่งกลุ่มนักเรียนโดยจัดให้ความสามารถและเพศ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 4-5 คน (เรียกกลุ่มนี้ว่า Study Group หรือ Home Group) กลุ่มเหล่านี้จะศึกษาบทวนเนื้อหาข้อความที่ครูนำเสนอ สมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถสูงกว่าจะช่วยเหลือสมาชิกที่มีความสามารถน้อยกว่า เพื่อเตรียมกลุ่มสำหรับการแข่งขันในช่วงท้ายสัปดาห์หรือท้ายบทเรียน

3.3 จัดการแข่งขันโดยจัดโต๊ะแข่งขันและทีมแข่งขัน (Tournament Teams) ที่มีตัวแทนของแต่ละกลุ่ม ที่มีความสามารถใกล้เคียงมาร่วมแข่งขันตามรูปแบบและกติกาที่กำหนด ข้อคำถามที่ใช้ในการแข่งขันจะเป็นคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนมาแล้ว และมีการฝึกฝนเตรียมพร้อมในกลุ่มมาแล้วควรให้ทุกโต๊ะเริ่มแข่งขันพร้อมกัน

3.4 ให้คะแนนการแข่งขัน โดยให้จัดลำดับคะแนนผลการแข่งขันในแต่ละโต๊ะแล้วผู้เล่นจะกลับเข้ากลุ่มเดิม (Study Group) ของตน

3.5 นำคะแนนการแข่งขันของแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนทีม ทีมที่ได้คะแนนรวม หรือค่าเฉลี่ยสูงสุดจะได้รับรางวัล

4. เทคนิค Student Teams and Achievement Division (STAD)

เทคนิคนี้พัฒนาเพิ่มเติมจากเทคนิค TGT แต่จะใช้การทดสอบรายบุคคลแทนการแข่งขัน มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

4.1 ครูนำเสนอประเด็นหรือเนื้อหาใหม่ โดยอาจนำเสนอด้วยสื่อที่น่าสนใจ ใช้ การสอน โดยตรงหรือตั้งประเด็นให้ผู้เรียนอภิปราย

4.2 จัดผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน ให้สมาชิกมีความสามารถละกันมีทั้งความ สามารถสูง ปานกลาง และต่ำ

4.3 แต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาทบทวนเนื้อหาที่ครูนำเสนอจนเข้าใจ

4.4 ผู้เรียนทุกคนในกลุ่มทำแบบทดสอบ(Quiz) เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน

4.5 ตรวจสอบคำตอบของผู้เรียน นำคะแนนของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม

4.6 กลุ่มที่ได้คะแนนรวมสูงสุด (ในกรณีที่แต่ละกลุ่มมีจำนวนสมาชิกไม่เท่ากัน ให้ ใช้คะแนนเฉลี่ยแทนคะแนนรวม) จะได้รับคำชมเชยโดยอาจติดประกาศไว้ที่บอร์ดหรือป้ายนิเทศ ของห้องเรียน

5. เทคนิค Team Assisted Individualization (TAI)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคลมากกว่าการเรียนรู้ตาม ลักษณะกลุ่ม เหมาะสำหรับการสอนคณิตศาสตร์ การจัดกลุ่มผู้เรียนจะคล้ายกับเทคนิค STAD และ TGT แต่ในเทคนิคนี้ผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนรู้และทำงานตามระดับความสามารถของตนเมื่อ ทำงานในส่วนของตนเสร็จแล้วจึงจะไปจับคู่หรือเข้ากลุ่มทำงาน ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้สรุปได้ดังนี้

5.1 จัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แบบอิสระความสามารถกลุ่มละ 2-4 คน

5.2 ผู้เรียนทบทวนสิ่งที่เรียนมาแล้วหรือศึกษาประเด็นเนื้อหาใหม่ โดยการอภิปราย สรุปข้อความหรือคำตอบ

5.3 ผู้เรียนแต่ละคนทำใบงานที่ 1 แล้วจับคู่กันภายในกลุ่มของตนเพื่อ

5.3.1 แลกเปลี่ยนกันตรวจใบงานที่ 1 เพื่อตรวจความถูกต้อง

5.3.2 อธิบายข้อสงสัยและข้อผิดพลาดของกลุ่มตนเอง

หากผู้เรียนคู่ใดทำใบงานที่ 1 ได้ถูกต้องร้อยละ 75 ขึ้นไปให้ทำใบงานชุดที่ 2 แต่หาก คนใดคนหนึ่งหรือทั้งคู่ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 75 ให้ผู้เรียนทั้งคู่ทำใบงานชุดที่ 4 หรือ 5 จนกว่า จะทำได้ถูกต้องร้อยละ 75 ขึ้นไปจึงจะผ่านได้

5.4 ผู้เรียนทุกคนทำการทดสอบ (Quiz)

5.5 นำคะแนนผลการทดสอบของแต่ละคนมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม หรือใช้ คะแนนเฉลี่ย (กรณีจำนวนคนแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน)

ผลของ TAI ในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับความสำเร็จที่

เท่าเทียมกัน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และทำให้ผู้เรียนมีเจตคติและเข้าใจความทวิรยชอด ในการแข่งขันด้านวิธีการนำ TAI ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องพิจารณาเงื่อนไขต่อไปนี้

1. ครูต้องพยายามชี้ให้ผู้เรียนรู้จักหน้าที่ในการจัดการและการตรวจสอบ
2. ครูควรใช้เวลาเล็กน้อยในการสอนกลุ่มเล็ก
3. การนำไปใช้สอนกับโปรแกรมการเรียนของนักเรียนที่มีความสามารถในการจัดการได้ แล้ว เช่น นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายหรือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา
4. นักเรียนจะดำเนินการตามกระบวนการต่าง ๆ ได้รวดเร็วและรอบคอบ ตลอดเนื้อหา แต่ถ้าครูสอนโดยใช้วิธีลัดจะใช้ไม่ได้ผลสำหรับ TAI

5. นักเรียนจะสามารถตรวจงานของคนอื่น โดยตรวจสอบตามลำดับเหตุการณ์ และเป็นไปตามระเบียบ

6. กิจกรรมที่จะนำไปใช้ในแต่ละเนื้อหา ครูจะต้องดัดแปลงให้เหมาะสมกับเนื้อหา TAI ไม่มีการกำหนดกิจกรรมไว้ตายตัว TAI ออกแบบขึ้นช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหาในการเรียน โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ หรือวิชาอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความกระจำงชัด อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ผู้เรียนจะแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียน ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจความมุ่งหมายของการทำงานกลุ่มก่อน ซึ่งในจุดนี้ครู จะต้องเป็นผู้สร้างให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน

6. เทคนิค Group Investigation (GI)

เป็นเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือที่สำคัญอีกเทคนิคหนึ่ง เป็นการจัดกลุ่มผู้เรียนเพื่อเตรียมการทำโครงการกลุ่มหรือทำงานที่ครุมอบหมาย ก่อนใช้เทคนิคนี้ครูจะฝึกทักษะการสื่อสารและทักษะทางสังคมให้แก่ผู้เรียนก่อน เทคนิคนี้เหมาะสำหรับการสืบค้นความรู้หรือแก้ปัญหาเพื่อหาคำตอบในประเด็นหรือหัวข้อที่สนใจ เช่น การเรียนในวิชาชีววิทยาหรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

- 6.1 ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย ทบทวนเนื้อหาหรือประเด็นที่กำหนด
- 6.2 แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ความสะดวกสามารถกลุ่มละ 2-4 คน
- 6.3 แบ่งเรื่องที่จะศึกษาเป็นหัวข้อย่อย แต่ละหัวข้อจะเป็นใบงานที่ 1 ใบงานที่ 2

ใบงานที่ 3 เป็นต้น

6.4 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเลือกทำหนึ่งหัวข้อ (ใบงานเพียงใบเดียว) โดยให้นักเรียนที่เรียนอ่อนในกลุ่มเลือกหัวข้อที่จะศึกษาก่อนหรืออาจให้ผู้เรียนในกลุ่มแบ่งกันหาคำตอบตามใบงานแล้ว นำคำตอบทั้งหมดมารวมกันเป็นคำตอบที่สมบูรณ์

6.5 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายเรื่องจากใบงานที่ศึกษา จนเป็นที่เข้าใจทุกคนในกลุ่ม